

PÅSKEFEST I ET JØDISK HJEM

af overrabbiner
Bent Melchior

Noget af det, der ofte fremhæves som karakteristisk for jødiske samfund, er det hjertelige forhold indenfor de jødiske familier. I den udstrækning, dette forhold i realiteten eksisterer, må det føres tilbage til de højtider, der samler familierne i de jødiske hjem. I og for sig gælder dette for hver eneste fredag aften, der indleder fejringen af den jødiske Sabbat. Det gælder endvidere en række af de jødiske højtider. Iblandt disse er det i første række den jødiske påskes to første aftener, de såkaldte Seder-aftener, der koncentrerer sig om højtid i hjemmet.

Ved Seder-aften forstås en aften, der på forhånd er planlagt med en række punkter på »dagsordenen«, hvor der i den foreskrevne liturgi er forberedte indlæg til denne dagsordens forskellige punkter, men hvor der er rig mulighed for at give såvel de forberedte indlæg som mere umiddelbare bidrag et individuelt præg.

Den jødiske påske fejres til minde om udgangen af Ægypten, og den første påskeaften bliver således årsdagen for denne historiske begivenhed. Fejringen har som midtpunkt påskemåltidet, hvor man på gammel tid har

spist påskelammet, der blev ofret ved Templet, men hvor det nu i 19 århundreder simpelthen har været et festligt måltid. Det gælder dog for hele påskeugens vedkommende, at der intet må spises, der har været i berøring med noget gæret af de almindelige kornstoffer. Dette indebærer, at traditionelle jødiske hjem til den uge kun køber madvarer fra specielle udsalg, der er under tilsyn. Ja, man går så vidt, at man helt udskifter porcelain og køkkengrej hver år til påske, og dette årlige gensyn med det specielle påskeudstyr er med til at skabe den fortryllelse, der omgiver højtiden. For en udenforstående er det mest bemærkelsesværdige ved menuen i disse 8 dage, at der ikke benyttes brød i almindelig forstand, men de såkaldte usyrede brød, matzot, der er en art tynde knækbrød fremstillet af hvede.

Såvel før som efter måltidet har der udviklet sig en liturgi, der i sig selv ikke er udtryk for de bedste fremstillinger i kunstnerisk forstand, men som alligevel er blevet folkelig eje, og som igennem mange generationer har tjent som inspiration til den videre samtale, der kan udvikle sig omkring Sederbordet. Liturgien findes i specielle små bøger, nogle af dem kan være rigt illustrerede, og enhver deltager i højtiden vil have sit eget eksemplar.

Foran den person, der så at sige er dirigent ved bordet, står et specielt fad, Seder-fadet. Her er anbragt nogle af de specielle symboler og spiser, der udenfor det egentlige måltid hører til begivenheden. Et stegt kødben og et brændt æg minder om de gamle ofre ved templet. Bitre urter minder om slaveriets bitre tider. Andre urter anvendes til dypning i saltvand, og hermed erindrer man om de mange salte tårer, der er blevet grædt. En særlig ret, der er fremstillet af så velsmagende ingredienser som æble, nødder og vin, får en særlig konsistens og farve, så at den ligner det ler, israellitterne i Ægypten arbejdede med. Og endelig er der 3 af de før nævnte Matzot.

Ved fejring af jødiske højtider vil man næsten altid finde, at der bliver drukket vin. På Seder-aften drikker man endog hele 4 bægre. Det første bæger drikkes ved aftenens begyndelse, hvor man i lighed med, hvad der sker på andre festdage, udtaler en lovsigelse over selve dagen og en tak for, at man har fået lov til at opleve den. Dette er også det første indslag i denne film, og det følges af den allerede omtalte dypning af urter i saltvand, hvor der også udtales en lovsigelse til den, »der har skabt jordens frugter«. Derefter rettes opmærksomheden imod det usyrede brød, der i teksten her omtales som elendighedens brød og dog alligevel symbolet på frihed.

Det følgende stykke læses altid af den eller de yngste blandt de tilstedeværende. Det forestiller forundring over alt det usædvanlige, der foregår i forbindelse med dette måltid, og på den måde bliver det et oplæg til alt det, der følger som en forklaring på »hvorfor denne aften er anderledes end alle andre aftener«.

Der er her på filmen medtaget et udvalg af de meget varierede tekster, der indgår i besvarelsen. Man hører således børnene læse om de 4 typer: Den kloge, den onde, den almindelige og den, der ikke forstår at spørge. Med citater fra Mosebøgerne illustreres, hvordan hver person skal have den besked, der passer til hans situation. Det bliver således en art vejledning i individuel undervisning. Videre hører vi en sang, der udtrykker tillid til, at den, der stod forfædrene bi, også vil hjælpe os i vor nød. Der omtales en rabbiner fra begyndelsen af det andet århundrede, der understregede forpligtelsen til på Seder-aftenen at omtale forskrifterne om påskeofret, det usyrede brød og de bitre urter. Derefter gives et vers af en sang, hvis idé er den, at fremhæve mangfoldigheden i Guds vidunder efter recepten: Havde Han blot gjort det og det og ikke også det næste, så havde det også været nok.

Så følger spisningen af de bitre urter, der dryppes i den omtalte ler-agtige ret, og man spiser igen bitre urter i en slags sandwich mellem to stykker matzot efter opskrift fra en lærd, der levede ved vor tidsregnings begyndelse. Der gives også et eksempel på, at man helt fraviger den givne tekst, derved at en af de tilstedeværende bringer kommentarer eller stiller spørgsmål. Disse afbrydelser kan for så vidt forekomme på et hvilket som helst tidspunkt af aftenen. Her er det husets unge datter, der gerne vil have en forklaring på, hvorfor israellitterne skulle komme blod på dørstolperne. Vorherre måtte da selv kunne finde ud af, hvor der boede ægyptere, og hvor israellittere. Hendes far forklarer hende da, at mennesker altid må vise i handling, at de virkelig ønsker en bestemt udvikling, og at det var israellitternes vidnesbyrd om, at de virkelig ønskede befrielsen fra Ægypten.

Efter selve måltidet siger selskabet bordbøn og går over til den anden halvdel af liturgien, der i endnu højere grad end den første del er præget af sange og melodier. Tonerne varierer i meget høj grad fra hjem til hjem, men teksterne er altså mere eller mindre de samme. For en stor dels vedkommende er der tale om tekster fra Salmernes Bog, men henimod slutningen går man over til mere enkle tekster for at bevare interessen blandt alle aldersklasser. Der er således en sang om lammet, der blev angrebet af katten,

der blev sønderrevet af hunden, der blev slået af stokken, der blev brændt af ilden osv. Sangen slutter med at konstatere, at Gud er den, der er mægtigere end alle andre. Der er en anden sang – det er den, der synges her på filmen – der søger at finde religiøse symboler for de forskellige tal. En er Gud, to er tavlerne, tre er fædrene, fire er mødrene osv. op til tretten, der er tallet for Guds egenskaber, således som de er opregnet i det 34. kapitel af Anden Mosebog. Teksterne er ikke dybsindige, og derfor er det ingen helligbrøde at lade sangen foregå under munterhed.

Afgørende for, om aftenen har fået et vellykket forløb, er, at man har kunnet fastholde den centrale idé; at enhver slægt bør føle det, som om netop den er kommet fra slaveri til frihed, fra sorg til fest, og at enhver skal føle inderlig glæde og taknemmelighed over den vundne frihed.

PÅSKEFEST I ET JØDISK HJEM

Bordets dirigent: Givet os festdage til glæde, højtidsdage til fryd, denne dag, det usyrede brøds fest, vor befrielses tid, til hellig festforsamling som minde om udgangen af Ægypten; thi os har du udvalgt, og os har du helliget frem for alle folkeslag, og du har forundt os dine hellige festdage til glæde og fryd. Lovet være du Herre, som helliger Israel og Festens tider.

Bordets dirigent: Og nu vil vi spise en radise (el. ræddike) med et stykke persille til minde –

Bordets dirigent: Lovet være du, Herre vor Gud, Verdens konge, som har skabt jordens frugt –

Alle: Amen –

Bordets dirigent: Dette er elendighedens brød, som vore fædre spiste i Ægyptens land, enhver der er sulten, komme og spise, enhver der er i nød, komme og fejre Pessach-festen (Påske-f.). Nu her, i det kommende år i Israels land, nu ufrie, i det kommende år frie mænd – (P.S. Denne bøn siges på *aramæisk*, og er en af de ældste bønner i jødisk liturgi).

Bordets dirigent: Og nu skal I spørge –!

- 1. barn synger:* Hvorfor er denne nat anderledes end alle andre nætter? Alle andre nætter spiser vi syrnet og usyret; denne nat er alt usyret.
- 2. barn synger:* Alle andre nætter spiser vi alle slags urter; denne nat bitre urter.
- 3. barn synger:* Alle andre nætter dypper vi end ikke en eneste gang; denne nat to gange.
- 4. barn synger:* Alle andre nætter spiser vi såvel siddende som tilbage-lænende; denne nat er vi alle tilbage-lænende.

Bordets dirigent: Thoraen taler om fire børn: én er vis (klog), én er ugudel-
lig, én er barnlig from (naiv), og én forstår ikke at
spørge –

– Hvem vil være den kloge?

– Vil du være den kloge? OK, lad os høre dig! –

1. pige læser: Den vise, hvad siger han? Hvilke er de vidnesbyrd, de
love og forskrifter, som Herren, Vor Gud, har befalet
Eder? Og sig du ham så besked i overensstemmelse med
Pessach-festens forskrifter, at man ikke tør tilføje en ef-
terret efter Pessach-ofret.

Bordets dirigent: Det var godt! Hvem vil læse om den ugudelige? –

1. dreng: Den ugudelige, hvad siger han? Hvad betyder denne tje-
neste »for eder«? »For eder«, men ikke for sig selv. Der-
ved at han har udelukket sig selv fra samfundet, har han
nægtet hovedsagen: og du skal så også gøre hans tænder
stumpe og sige til ham: »På grund af det som Herren
gjorde for mig, da jeg drog ud af Ægypten«. »For mig«,
men ikke for ham, dersom han havde været der, var han
ikke blevet forløst.

Bordets dirigent: Eli er sikkert ikke ugudelig, men måske er han naiv
(barnlig from)? –

2. dreng: Den barnlig fromme, hvad siger han? »Hvad er dette«?
Til ham skal du sige: »Med stærk hånd har Herren ført
os ud af Ægypten, af trældommens hus!«

Bordets dirigent: Sikke smukt! – Og den som ikke kunne spørge. Nava véd,
hvordan man spørger!

2. pige: Og med den som ikke forstår at spørge – med ham skal
du selv begynde, som det hedder: »Du skal forkynde det
til din søn på denne dag og sige: På grund af det, som
Herren gjorde for mig, da jeg drog ud af Ægypten«.

Bordets dirigent: Det var fint.

*Alle synger med
bordets dirigent
som forsanger:* Det er denne som har bistået vore fædre og os; thi ikke
én alene har rejst sig mod os for at ødelægge os; dog den
Hellige, lovet være ham, har reddet os fra deres hånd.

Bordets dirigent: Og nu skal vi se, hvad der er på færde, fordi Rabban
Gamliel plejede at sige: Enhver, som ikke omtaler disse
tre ting på Pessach-festen, har ikke gjort sin pligt; disse
ting er: *Pessach-ofret*, det *usyrede bryd* og de *bitre urter*.

*Man synger med
dirigenten som
forsanger:* Dersom han havde holdt straffedommen over dem, men
ikke over deres guder, så havde det været nok –

Bordets dirigent: Og nu skal vi spise Charoszet (blanding af frugt og vin,
der i udseende minder om cement eller mørtel) og Maror
(bitre urter) til minde om den mørtel, som vore forfædre
lavede i Ægypten.

– Hvem vil spise bitre urter – og sige –:

»Lovet være du Herre, vor Gud, Verdens konge, som har
helliget os ved sine bud og befalet os at spise bitre urter«.

– Det er for Eli – vi skal lave en til – hvem vil have
den – til Iteit?

Moderen: – Vil du have mere? –

Bordets dirigent: Og nu skal vi gøre som Hillet gjorde det, dengang hel-
ligdommen endnu stod; vi skal spise Matzos (usyret brød)
og Maror (bitre urter) og spise dem sammen –
– lidt mere –
– nu skal vi sige: Således gjorde Hillet dengang hellig-
dommen endnu stod.

– det giver vi til Uri –

– Og det giver vi til Tina – hun vil måske gerne have
det med salat?

– Og nu tror jeg, at Nava vil spørge om noget.

1. pige (Nava): Hvorfor plejede man at smøre blod på dørstolperne i
Ægypten –?

Bordets dirigent: Hvorfor ikke?

1. pige: Fordi Gud og hans engel vidste jo, hvilke huse der var
jødiske hjem og hvilke ikke –

Bordets dirigent: Åh, et smukt spørgsmål. Du ved at budene holder vi ikke for Guds skyld. Vi holder budene, fordi vi skal føle os godt tilpas ved det og vide, at vi er jøder. Således følte Israels børn, at de holdt budene, og derfor har Gud frelst dem fra Ægypten. –

Alle (filmens slutsang): Hvem véd hvad ti er? – Thi véd jeg, ti er budene, ni er svangerskabets måneder, otte er omskærelsesdagen, syv er ugedagene, seks er Mishna'ens dele, fem er Mosebøgerne, fire er stammødrene, tre er stamfædrene, to er Pagtens tavler og én er vor Gud som er i himlen og på jorden –
– Hvad er så elleve –?
– Elleve er stjernerne på himlen – – – –

PÅSKEFEST I ET JØDISK HJEM. 15 min., 16 mm., farve. Danmark, 1972. Producent: SFC. Manuskript og instruktion: Tue Ritzau. Dialog udarbejdet af: Overrabbiner Bent Melchior og Ahwa Bachmann.

Denne pjece, der er udgivet af Statens Filmcentral, udleveres gratis til brug i forbindelse med forevisning af filmen. – Henvendelse til Statens Filmcentrals hovedkontor, Vestergade 27, 1456 København K, eller Jyllandskontoret, Lundingsgade 33, 8000 Århus C.